

T I E T E E L L I N E N E L Ä M Ä

IMMANUEL Kantin 200-vuotiskoulinpäivä oli 12.2.2004. Suuren saksalaisen valistusfilosofin kuolinvuoden juhlinta on alkanut. Muun muassa saksalaiset kansanedustajat ovat viisauudessaan päättäneet, että Kant on tehtävä relevantiksi nykypäivälle, jos häntä ylipäätään halutaan kunnioittaa keskustelemalla. Ja aiheeksi valittiin Irakin sota ja tuloksena oli vihreistä konservatiiveihin, että Kant olisi hylännyt tuon sodan.

Toisaalta mitään erityistä relevantiksi tekemistä ei tarvita, sillä emme elä vielä “valistunutta aikakautta” (*aufgeklärte Zeitalter*) Kantin mielessä, vaan saattamme olla siitä yhtä kaukana kuin Fredrik Suuren aikana. Sen sijaan elämme samaa “valistuksen aikakautta” (*Zeitalter der Aufklärung*) kuin Kant ja osallistumme samoihin talkoisiin valistuksen esteiden raivaamisessa. Sen sijaan esteet koetaan monenmoisina ja meillä kaikilla on omat keppihevosemme. Niinpä *Zeit*-lehden kulttuuriosastossa (02/2004) filosofi (Kantin toisen filosofian Foucault’n ja Rortyn antamassa merkityksessä) Vattimo hyökkää autoritäärista Berlusconiä vastaan vapaiden tiedotusvälineiden puolesta. Vanha uusfilosofi Bernard Henry-Lévy harjoittaa tuttuun tapaansa valistuksen ylilyöntien kritiikkiä Kantin ja valistuksen nimissä (“Es gilt, in Treue zu Kant, die Kritik – im wörtlichen Sinne: das Scheiden, Trennen, Auswählen, Sichten – der Aufklärung zu betreiben”). Elokuvaohjaaja ja esseisti Alexander Kluge marssittaa isäntä Kantin tunnukseen “Sapere Aude!” rinnalle täti Valistuksen empatiatunnuksen (Sentire Aude!). Aivotankki Francis Fukuyama puolestaan kokee nykyajan luonnontieteen determinismin tähtitaivaasta savannille pet-

täneen Kantin ihmistä koskevan jaon vapauden ja välttämättömyyden valtakuntiin.

On siis helppo kriittisten sielujen astua Kantin keppihevosen selkään näin juhluvuonna ja lukea omat madonlukunsa. Tyylikkäästi ratsastaa myös konservatiivifilosofi Roger Scruton (verkkojulkaisussa *open-Democracy*, 19.2.2004), joka luettuaan muutakin Kantia kuin *Ikuiseen rauhaan* filosofi hypoteettisesta despotiasta ja päätty siihen, että Kant olisi hökännyt Irakiin!

SYYSKUUN 11. 2003 tuli täyteen sata vuotta Theodor Adornon syntymästä. Sen kunniaksi Frankfurtin kaupunki nimesi aukion Adorno Platziksi lähellä suvun entistä viinikauppaa ja Institut für Sozialforschungia. Frankfurtin koulun kriittisen teorian priimusta juhlittiin läpi syksyn erilaisissa seminaareissa ja juhlapuheissa (mm. tietysti ultimous Habermas). Adorno-kääntäjät kokoontuivat Adornon idiomien pariin; runoilijat pohtivat lyyrisen runouden mahdolluutta Auschwitzin jälkeen ja musiikkiteoreetikko Adornon omia sävellyksiä esitettiin. Elämäkertojakin taisi vuoden aikana ilmestyä kolme, joista yksi oli kuvaelämäkerta (toimittajana Gabriela Ewenz).

Vuosi oli hyvä myös Adornon omien julkaisujen osalta. Suhrkamp ja Rolf Tiedemann jatkoivat postuumien julkaisemattomien tekstien toimittamista teoksella *Ontologie und Dialektik*, johon sisältyy vuoden 1960–61 samanniminen luentosarja, jossa Adorno filosofisesti arvioi (pääasiassa) Heideggerin filosofiaa. Luento on todellinen löytö niille, joita Adornon julkaistu Heidegger-ideologikritiikki (*Jargon der Eigentlichkeit: Zur deutschen*

Ideologie; englanniksi *The Jargon of Authenticity*) ei ole vakuuttanut. Luvassa on vielä monta volyyymia julkaisematonta Adornoa, jopa *Poetische Versuche*. Adorno-vuoden kiintoisinta antia monille oli kuitenkin Horkheimer–Adorno-kirjeenvaihdon ensimmäisen volyymin ilmestyminen (*Briefwechsel*, Band 1: 1927–1937). Se sisältää muutamaa aikaisempaa kirjettä lukuunottamatta USA:n emigraatiokauden alun kirjeet vuosilta 1934–37. Tästä sisäpiiriin materiaalista Adornon harrastajat saivat makua jo Wiggershausin Frankfurtin koulun historiikissa ja nyt on kaikki siten luettavissa. Johtaja Horkheimer ja Adorno (“voller inter pares”) vaihtavat viestejään kohteliaasti kuin Fredrik Suuri ja Voltaire. He muuttuvat Maxiksi ja Teddyksi vasta kun Max on ollut uskottuna todistajana Teddyn häissä, mutta säilyttävät silti kirjeissään teitittelyn “Sie”. Adorno käyttää myös pseudonyymia “Rottweiler”, ja kirjeiden lukija voi itseironiasta huolimatta löytää tiukan vahtikoiran panemassa muita Instituutin sisä- ja ulkojäseniä (mm. Walter Benjamin) kuriin.

Kun Adorno on vihdoinkin tulossa joulukuun 1937 USA:han, kehottaa Horkheimer kirjeessään häntä puhumaan “täällä” tieteellisestä ilman poliittisia riskejä (“äußerst szientivisch zu reden und ja kein Wort zu sagen, das politisch ausgelegt werden könnte”) ja puhumaan myös yksinkertaisesti, sillä komplisoitunut puhe herättäisi epäluuloja (“Bemühen Sie sich, möglichst simpel zu reden: Kompliziertheit ist bereits ein Verdachtsmoment”). Suurta “epäluulon hermeneutiikkaa” (Paul Ricoeurin termi) siis varoitettiin epäluuloja herättävästä monimutkaisuudesta. Tätä neuvua Adorno ei kos-

kaan noudattanut vaan pysyi alusta loppuun omassa tyyllänsä.

GERMAINE Greer – libertiini-feministi – on päätenyt poikiin. Hänen viimeisin teoksensa *The Boy* käy läpi yli 200 taideteosta pojista – “a male person who is no longer a child but not yet a man”. Kansikuvassa komeilee itse Tazio Viscontin *Kuolemasta Venetsiassa*, ja jo tämä riitti Tadzioa viisitoistavuotiaana näytelleen Björn Andresenin protestiin *Guardianissa*. Kyse ei ole kuitenkaan mistään tavanomaisesta homoerotiikan ylevöinnistä vaan Greerillä on asiaa naisille. Ensinnäkin opetus, että naiset eivät ole aina olleet halun primaareja kohteita, ja toiseksi erityisesti naiset olisi tunnistettava, että jotkut pojat ovat “staggeringly, even supernaturally beautiful”.

Kiinnostavinta on kuitenkin liittolainen, jonka Greer löytää itselleen luvussa “The Female Gaze”. Kukapa muu kuin Kuningatar Kristiina osti Rooman kotiinsa Lanfrancon (1620) maalauksen lakanoiden välistä virnistävästä punaposkisesta nuorukaisesta. Greer tulkitsee, että tämä oli osa Kristiinan kampanjaa “to reclaim female desire”. Aivan kuten Greer kampanjakirjassaan kehottaa naisia ottamaan ilon irti noista “ravishing boys”. Pojan kuvilla ja poikapatsailla leikittelevä kuningatar Kristiina on kuitenkin päiväperhomaisen viaton verrattuna siihen alkemisti-Kristiinaan täydellistämässä itseään korkeamman miehuuden asteelle, josta voimme lukea Kjell Lekebyn teoksesta *Kung Kristina: Droittningen som ville byta kön* (Stockholm, Vertigo 2000). Lekebyn teos onkin sitten jo kovaa historianutkimusta verrattuna Greerin pehmeään poikakampanjaan.

JUURI kun helmikuussa vihdoin ilmestyi ranskaksi Pierre Bourdieun (1930–2002) anti-autobiografia *Esquisse pour une auto-analyse ou ceci n'est pas une autobiographie* (Raison D'agir Eds.), jonka saksannos *Ein soziologischer Selbstversuch* (Suhrkamp) oli Bourdieun tahdosta ilmestynyt jo 2002, Ranskassa puhuttiin myös toisesta Bourdieusta. Nimittäin Bourdieun pojan Emmanuel Bourdieun ensimmäinen pitkä elokuva tuli teattereihin Ranskassa. Emmanuel, 38 v., on tunnettu aiemmin teatteri- ja elokuvakäsikirjoittajana, ja hänen lyhytelokuvansa *Candidature* sai Jean Vigo -palkinnon vuonna 2001. Alun perin Emmanuelin tausta on kuitenkin akateeminen. Hän opiskeli isänsä tapaan ensiksi École Normale Supérieure (ENS) -eliittikorkeakoulussa ja väitteli 1995 filsofiassa (vrt. *Savoir Faire: Contributions à une théorie dispositionnelle de l'action*, Seuil 1998). Emmanuel avusti myös isäänsä tämän jättiopuksessa *La Misère du monde* (1993), johon hän teki haastatteluja. Toisin kuin taloustieteilijäveljensä Jérôme, joka on seurannut kuuluisaa isäänsä ja vastaa nykyisin muun muassa isä-Bourdieuun perustaman Raison D'agir -kustantamon toiminnasta, Emmanuel vaihtoi alaa 1990-luvulla (Bourdieuun kolmas poika, Dr. Laurent Bourdieu työskentelee fysiikan tutkijana Strasbourgissa).

Vaan ei tässä kaikki. Emmanuel Bourdieuun tuoreessa elokuvassa *Vert Paradis* päähenkilö, nuori sosiologi Lucas palaa Pariisista kotiseudulleen – “lapsuudenrakastavien vihereään paratiisiin” – Lounais-Ranskan maaseudulle, Béarniin, tekemään tutkimusta maalaiskylän vanhoistapojista – aivan

niin kuin Pierre Bourdieu teki nuorena sosiologina (artikkelit on myöhemmin julkaistu kirjana *Le Bal des célibataires: Crise de la société paysanne en Béarn*, Seuil 2002; ks. Tieteellinen elämä 2/02). Emmanuel Bourdieu on haastattelussa sanonut, että päähenkilö ei ole hänen isänsä, mutta myös sosiologi-doktorandin työnohjaajana toimivassa vaativassa professorissa on nähty Bourdieun piirteitä. Mitä varsinaiseen tarinaan tulee, siinä Lucas tapaa kymmenen vuoden jälkeen kotikylässään lapsuudenystävänsä, lapsuudenrakastavaiset, jotka eivät enää ole yhdessä. Simon on naimaton, Isabelle naimisissa. Yhteinen ystävä Lucas yrittää saattaa heidät vielä uudelleen yhteen, muttei huomaa, että Isabelle onkin rakastunut häneen...

ADAM Kuper on Brunel Universityn antropologian professori, joka on tunnettu muun muassa kirjastaan *The Culture: The anthropologists' account* vuodelta 1999. TLS:ään silloin tällöin kirjoittava Kuper joutuu kovan paikan eteen kirjoittaessaan (TLS November 7 2003) arvion Roger N. Lancasterin teoksesta *The Trouble with Nature: Sex in science and popular culture*. Kuper joutuu tuomariksi tiedesotaan, jota käydään gay-sotana. Lancasterin teoksessa kritiikin kohteena on Dean Hamer, joka vuonna 1993 raportoi, että “one form of male homosexuality is preferentially transmitted through the maternal side and is genetically linked to chromosomal region Xq28”. Tästä media yksinkertaistaen päätteli, että on löydetty “the gay gene” ja asia lähti suureen kiertoon. Jotkut gay-aktivistit vetivät ylleneen T-paitoja, joissa luki: “Thanks Mom for Xq28”. Ha-

merkin innostui menestyksestään ja pyöräytti hyvin rahastaneen populaarin teoksen *The Science of Desire*. Muutenkin Hamer osoittautui varsin refleksiiviseksi luonnontieteilijäksi. Hän nimitäin tuli ulos kaapistaan ja osallistui gay-aktivistien tilaisuuksiin. Ja kun muut tutkijat eivät voineet tutkimuksillaan vahvistaa hänen löytöään, hän totesi, etteivät tietenkään nämä "straight scientists" olleet kompetentteja kommentoimaan hänen tuloksiaan.

Lancaster puolestaan on "queerteoreetikko", joka kokee itsensä kompetentiksi kritisoimaan Hamerin asettamuksia. Lancaster on Kuperin mielestä vahvoilla, kun hän kriittisesti huomauttaa, että Hamerin tapaiset tutkijat eivät kysy, mitä he oikeastaan aikovat selittää. He ottavat annettuna mitä homoseksuaalisuus on. Ikään kuin kategoriaamme "homoseksuaali" vastaisi yksi differentioitumaton luonnollinen tyyppi. Tähän Lancaster huomauttaa: "I know men who are, as they say 'versatile', but I also know men who are exclusive 'tops', 'bottoms', cock-suckers, fistfuckers, leatherqueens, S&Mers, masturbators and men who only get blown." Antropologi Kuper ei kuitenkaan hyväksy Lancasterin tapaa yrittää jatkossa marssittaa etnografisia esimerkkejä antropologisista arkistoista osoittamaan seksuaalisuuden ääretöntä vaihtelevuutta. Kuper katsoo, etteivät nämä tutut antropologisten kurioositeettien ritirimssut vakuuta ketään siitä, että seksuaalisuus on täysin irrotettu biologiasta. Varsinkaan evolutionisteja, joille "the bottom line is successful reproduction".

Kuperille Lancaster queer-teorioineen paljastuikin naturalistisen Hamerin antinaturalistiseksi vastinpariksi. Tämä

queerteorian soturi yllättää Kuperin selostamalla kokonaisen luvun verran, kuinka Marxin fetissiteorialla voidaan ymmärtää biologiaa kohtalonnamme pitävien koko business. Kuper ei tästä vakuutu, vaikka tietääkin, että marxismi kukoistaa retromuotina "in university departments of cultural studies". Pikemminkin Lancasterin olisi Kuperin mukaan kannattanut katsoa, kuinka ihmisloungia koskevat uskomukset muokkaantuvat Amerikan fundamentalistisissa kirkkokunnissa kaukana Manhattanilta. Tosin on niin, että Lancasterin paljastama kapitalismin juoni saa Kuperille oudon kääntein, kun Lancaster lopuksi toteaa New Yorkin median tulleen campiksi ja homoerotiikan muuttuneen myyväksi ja myös "queer sells". Kuperille tämä queerkapitalismiteorioillekin ominainen tarkasteltavan ilmiön upottaminen kapitalismin tiettyyn kehitykseen on vaikeasti nieltävää, ja hän kehottaakin queerteoreetikkoja yhtymään Wall Streetiin. Kuper toteaa lopuksi, että jos on valittava hamerien ja lancasterien väliltä, on parempi kieltäytyä ja etsiä muualta. Hän toteaaakin lopputuomionaan sodasta: "The boring old truth is that human biology matters, very much indeed, but within limits still to be determined, and sometimes in ways that remain obscure. Sensible evolutionists accept that we are not just chimps who have learned to ride bicycles. Nor are we all hunter-gatherers who have lost our way. Survival into adulthood is virtually guaranteed in modern industrial societies. Technologies permit the efficient planning of procreation. A consistent evolutionist should predict that sexual behaviour will adapt to these changes. And so it does."

KYBORGIN, tuon Donna Harawayn hybridin, muistanevat kaikki lehtemme lukijat. Nyt on totuus siitä paljastettu ja sen on tehnyt Donna Haraway itse pamfletissaan "The Companion Species Manifesto: Dogs, people and significant others" (Prickly Paradigm). Kyborgi on koira. Se tuo yhteen "the human and non-human, the organic and technological, carbon and silicon, freedom and structure, history and myth, the rich and the poor, the state and the subject, diversity and depletion, modernity and postmodernity, and nature and culture". Mutta koira voi opettaa meille enemmän kuin kyborgi: eettistä kasvatusta, suhtautumista "toiseen" ja "ruff love". Harawayn pamfletti paljastaa myös olennaisen erisnimineen ja valokuvineen. Se on hänen australianpaimenkoiransa Cayenne Pepper!